термінологія і сучасність. Київ, НАН України, 1998. С. 219-223. *5. Навчук Г. В., Ткач А. В.* Українська медична термінологія на сучасному етапі: проблеми впорядкування Буковинський медичний вісник. Том 14, № 4 (56), 2010. 163 с. *6. Нечай С.* Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами. Київ, Фонд «Третє тисячоліття», 2003. *7. Караванський С.* Російсько-український словник складної лексики. Львів, «БаК», 2006. *8. Пиріг Л. А.* Українська мова в медицині: минуле і сучасність. Українська термінологія і сучасність. Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. IX. С. 175-179. 9. *Симоненко Л. О.* Біологічна термінологія: формування та функціонування. Умань, РВЦ «Софія», 2006. *10. Симоненко* Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. In: *Українська термінологія і сучасність*. Вип. IV. Київ, КНЕУ, 2001. С. 3-8.

URL

1. Онлайн-журнал Наукового товариства ім. Т. Шевченка URL:https://ntsh.org/node/1018

Ніна Босак,
к.пед.н., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Університету Ушинського
Наталія Богата,
здобувач вищої освіти 2 року навчання за другим (магістерським) рівнем історико-філологічного факультету Університету Ушинського

ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОНОЛЕКСИКИ У ТВОРЧОСТІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК

Статтю присвячено актуальному питанню функціонування демонологічної лексики в творчості сучасної української письменниці Галини Пагутяк. Виділено лексико-семантичні групи демономенів, досліджено їх семантичні модифікації та зв'язок із культурою українського народу.

Ключові слова: демонологічна символіка, демонолексика, семантичні модифікації.

The article is devoted to the topical issue of the functioning of demonological vocabulary in the works of modern Ukrainian writer Halyna Pagutyak. Lexical-semantic groups of demon-names are singled out, their semantic modifications and connection with the culture of the Ukrainian people are investigated.

Key words: demonological symbolism, demonology, demonolexics, semantic modifications.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Українська демонологія як складова духовної культури народу здавна привертала увагу дослідників як ментальна та образно-персоніфікована відносна єдність – одна з ланок загальнослов'янської та світової міфології. На теренах сучасної України відбувся синтез християнства з

елементами язичництва. Разом із щирою вірою в Бога, українці продовжують вірити в домовиків, долю, блуд, чугайстрів, перевертнів тощо. У кожній культурі суміщено декілька пов'язаних систем, через що простежується використання різних модифікацій одного і того самого демономену. У зв'язку із цим вивчення демонолексики з усіма нашаруваннями і трансформаціями є актуальним.

Аналіз наукових досліджень, у яких розглянута проблема і на які спирається автор. Наукові розвідки велися в різних напрямах: етнографічному (В. Гнатюк [2], І. Нечуй-Левицький [7], П. Чубинський [14]), лінгвістичному (Ю. Кобилянський [5], Н. Тяпкіна [12], Н. Хобзей [13] тощо). Останнім часом у контексті сучасного лінгвокультурного процесу демонолексику досліджували О. Карпова (демонологічний дискурс прози В. Шевчука) [4], М. Павлишин (міфологічне, релігійне та філософське в прозі В. Шевчука) [8], А. Василенко (українська міфологічна лексика в художній літературі XIX ст.) [1]. До найвідоміших українських письменників, які використовують у своїх творах демонологічну лексику, відносимо Юрія Андруховича, Андрія Кокотюху, Євгенію Кононенко, Оксану Забужко, Марію Матіос, Галину Пагутяк, Ірен Роздобудько, Валерія Шевчука тощо. Твори цих авторів наповнені демонологічною символікою.

Мета статті – проаналізувати особливості функціонування демонологічної лексики у творах Галини Пагутяк «Слуга з Добромиля», «Зачаровані музиканти» та «Захід сонця в Урожі».

Виклад основного матеріалу. Термін «*демонологія*» – це сукупність міфічних уявлень народу, яка спирається на віру в злих духів (демонів). Демон у грецькій міфології – це «узагальнене уявлення про певну невизначену і неоформлену божественну силу зла, рідше добра. Ранні християнські уявлення про демонів пов'язані з образом злої, демонічної сили. Демон – умовне позначення тих надприродних персонажів, які не є богами і займають порівняно з богами нижче місце в ієрархії чи знаходяться на нижчих рівнях у цій міфологічній системі. У більш вузькому і точному значенні демони – злі духи» [6, 366–367].

Під терміном *демонолексика* ми розуміємо сукупність лексем на позначення міфічних уявлень, заснованих на вірі в надприродні сили та здібності демонічних істот, які шкодять або сприяють людині в її справах, містичних будівлях і спорудах, магічних культах та ритуалах, де задіяні потойбічні сили. Варто віднести до демонолексики і неперсоніфіковані демономени: переосмислення домінантних емоцій, почуттів, деяких речовин, предметів, явищ, які виконують функції внутрішніх і зовнішніх демонів стосовно людини.

Галина Пагутяк – майстер химерної прози. Більшість демономенів, які використовує письменниця, належить до антропоморфних, для їх називання авторка здебільшого послуговується давніми язичницькими найменуваннями. У межах усієї демонолексики, використаної у творах «Слуга з Добромиля», «Зачаровані музиканти» та «Захід сонця в Урожі», чільне місце посідає лексико-семантична група некродемономенів (тобто тих, які перетворюються в демонів

після своєї смерті). Серед них: *опирі, мавки, русалки, потерчата, привиди, носферату (живі мерці, аналог зомб*і) тощо.

Письменниця, крім язичницьких назв демономенів, використовує і назви з інших культур. Проте відомо, що в язичницькому мисленні мавки, русалки, відьми, чаклуни, лісові істоти, домовики ще не «спеціалізувалися ні на злих, ні на добрих, вони різні, мінливі, амбівалентні, могли як допомогти людині, так і нашкодити [3, 138].

До окремої лексико-семантичної групи в межах назв антропоморфних демонологічних персонажів належать лексеми на позначення людей, які володіють надприродними властивостями, здібностями. У химерному романі «Слуга з Добромиля» це *відьма, чаклунка, ворожбит, опирі-купці, чаклун, Дхампір*. У химерній новелі «Захід сонця в Урожі» опирі (як варіант більш звичного номену «вампіри») виступають як істоти, що чинять тільки зло. «Час від часу вони замордовують якогось нічного волоцюгу, що переходить річку, примушуючи його носити себе на плечах» [9, 8]. А в романі «Слуга з Добромиля» спосіб життя опирів більше нагадує людський. Також із традиційними демономенами функціонує маловідомий номен «*дхампір*»: «Я був сином померлого батька, з яким моя мати перебувала у шлюбі, тобто сином мерця» [11, 81].

За лексичним значенням дхампір (dhampire, dhumpile, dumpire, vampile) – син вампіра-чоловіка і людської жінки (жінка вампір не може завагітніти). Дхампір може бути виключно чоловічої статі, його здатності можуть передаватись у спадок, стаючи менш вираженими у наступному поколінні. Дхампіри вважались досить рідкісним видом, вони значно сильніші за вампірів, не мають потреби вживати кров [15].

На відміну від традиційного тлумачення, дхампір Галини Пагутяк має індивідуально-авторські риси: він народжений саме від мертвого опиря (вампіра) і відьми.

Оскільки демонологічні персонажі згідно з народними уявленнями здатні до метаморфоз, слід відзначити умовність поділу демонолексики на лексико-семантичні групи. Дослідники демонології звертають увагу на складність класифікації демонологічних персонажів, а відповідно – й демононазв. Легше піддаються класифікації назви відомих демонологічних персонажів, важче – індивідуально-авторські.

Серед традиційних демономенів, які є притаманними багатьом культурам, Г. Пагутяк використовує номен *носферату, тобто це* «живі мерці, чиє тіло обгнило на кістках і смердить трупом» [11, 202]. Саме від носферату і відьми народився головний демонічний персонаж твору «Слуга з Добромиля». Уявлення про носферату у творі досить традиційні. Авторських інтерпретацій образу «живих мерців» немає. До поняття входять основні відомості про цих демонічних персонажів: «вдень духи мерців безпорадні… вони прагнули не покаятись, ні, а втягнути мене у свої нори і виссати мою кров» [11, 203].

Цікавим демономеном є і демономен *слово*. Воно теж має незвичайну інтерпретацію, адже письменниця виокремлює «слово мовлене» і «слово писане»: «Останнє може розвалити найнадійніший мур, як колись сталося з

Євангеліями, котрі намагалися донести до цілого світу вчення Ісуса Христа» [11, 217]. Приміром народна приказка про те, що необережним словом можна ранити, і навіть вбити.

Серед демономенів на позначення певного простору і територій можемо виокремити демономен *пекло:* «…як він уявляв те пекло, не знаю. Мабуть, розпечену землю, де смажать грішників на рожні, або варять в казані зі смолою. Як усі вірять. Я мав свою візію пекла. Се – неможливість виправдати себе у світі беззаконня й гріха» [11, 239].

Висновки і перспективи дослідження. Отже, метою використання демонолексики в творчості Г. Пагутяк виступає бажання передати самобутність української культури, зв'язок із сакральним, з предками, показати контраст між подіями різних часових проміжків. Письменниця за допомогою демонолексики розкриває духовний світ своїх героїв, передає зв'язок людини з культом предків, особливості менталітету сучасних українців, їхніх звичок за рахунок мовлення, передавання досвіду новому поколінню, звичаїв, традицій, «культ роду». Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі й інтерпретації демонологічної лексики у творчості сучасних українських письменників – А. Кокотюхи, М. Матіос, О. Забужко, І. Роздобудько, Є. Кононенко тощо.

Література

1. Василенко А. Міфологічні номінації: лексико-семантичний аспект. Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя. *Філологічні науки*. Ніжин, 2001. Вип. 27. С. 60–64. *2. Гнатюк В.* Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ : Либідь, 1991. 640 с. *3. Іларіон митрополит*. Дохристиянські вірування українського народу: Історико-релігійна монографія. Київ : АТ «Обереги», 1992. 424 с. *4. Карпова О.* Демонологічний дискурс прози Валерія Шевчука : Автореф. дис... канд. філол. Наук: 10.01.01. Херсон, 2008. 20 с. *5. Кобилянський Б.* Східнокарпатські міфоніми. Мовознавство. 1980. № 1. С. 41–49. *6. Мифы народов мира*. Т. 1. М.,1980.С. 366–367. 7. *Нечуй-Левицький І.* Світогляд українського народу (Ескіз української міфології). Київ : АТ «Обереги», 1992. 88 с. 8. *Павлишин М.* Міфологічне, релігійне та філософське у прозі Валерія Шевчука. Канон та іконостас : Літературно-критичні статті. К. : Час, 1997. С. 143–156. *9. Пагутяк Г.* Захід сонця в Урожі : Романи, повісті, оповідання та новели. Вид. 2-е , переробл. і доп. Львів : ЛА «Піраміда», 2007. 368 с. *10. Пагутяк Г.* Зачаровані музиканти. Київ : Ярославів вал, 2010. 224 с. *11. Пагутяк Г.* Слуга з Добромиля : Роман. Київ : Дуліби, 2006. 336 с. 12. *Тяпкіна Н*. Демонологічна лексика української мови : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Запоріжжя, 2006. 19 с. *13. Хобзей Н.* Міфологічна лексика українських говорів карпатського ареалу : Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10. 02. 01. Львів, 1995. 24 с. *14. Чубинський П.* Мудрість віків. *Українознавство у творчій спадщині Павла Чубинського* : У 2 кн., кн.1. Київ: Мистецтво, 1995. 224 с. *15.* URL: *http://bram2006.narod.ru/dhampir.htm.*